

Персийска империя

Персийска империя около [490 пр.н.е.](#)

[Персийски царе](#)

Персийската империя е грандиозно политическо формирование предшественик на [Иран](#), една от най-големите държави познати на световната [история](#), обхващаща земите разположени на [Иранското плато](#) - [Мала Азия](#) - [Египет](#) и [Европа](#). Доминиращ етнос в нея са [персите](#) - индоевропейско [племе](#), създадено се в земите на днешен Иран около [10 - 9 век пр.н.е.](#)

Персия се е намирала главно между източната част на [Балканския полуостров \(Тракия\)](#) на запад, североизточна [Африка \(Египет\)](#) на юг, [Каспийско море](#) на север и [Индия](#) на изток.

История

Ахеменидско царство

Следвайки разказа на гръцкия [историк Херодот](#) (около 480 - [421 пр.н.е.](#)) първоначално персите са били разпокъсани и зависими в политически план от по-силните си съседи като [Мидийското царство](#). Първоначалните сведения за съществуването на Персийската империя са от началото на [6 век пр.н.е.](#), когато [цар Кир II Велики](#) (около [560 пр.н.е.](#) - [529 пр.н.е.](#)) от [династията на Ахеменидите](#), успява да обедини персийските племена и разгромява Мидийското царство. Започва персийската експанзия. Превзети са [Вавилон \(539 пр.н.е.\)](#), [Сирия](#) и [Палестина](#), [Лидийското царство](#) заедно с малоазийските гръцки градове ([540 пр.н.е.](#)) С победите на персийското оръжие и последвалото унищожаване на Нововавилонското царство приключва и Вавилонският плен на евреите, които получават възможността да се завърнат по родните си места. Вследствие на завоевателната политика на Кир, цяла предна [Азия](#) е в ръцете на персийската управляваща династия.

Според преданието Кир Велики умира в битка с царицата на [масагетите Томирис](#) през [529 пр.н.е.](#) Престолът му е зает от неговият син - [Камбиз II \(529 пр.н.е. - 522 пр.н.е.\)](#), който продължава завоевателната политика на баща си, като през [525 пр.н.е.](#) завзема [Египет](#), разгромявайки египетската армия при крепостта Пелусий. Следва опит за превземане на страните на юг от Египет, който пропада. Преди да се върне в Персия, царят е убит, вероятно вследствие на дворцов заговор. Империята достига

зеница си при управлението на цар [Дарий I](#), който повежда войските си към [Тракия](#). Войната избухва заради жестокото потушаване през 499 пр.н.е. на въстанието на гръцките полиси под персийска власт в Йония (дн. Западна Турция). Персите напълно опожаряват много от градовете и населението им е откарано в робство. Търговското съревнование също има роля за войната в източното [Средиземноморие](#). През [490 пр.н.е.](#) започва първата фаза от войната с битката на маратонското поле с победител [Гърция](#). Гръцкият главнокомандващ в тази битка е [Милтиад](#).

Синът на Дарий I — Ксеркс, също се опитва неуспешно да завоюва Гърция през [479 пр.н.е.](#) при [битката при Платея](#). Изходът на тази война е изключително важен за оцеляването на гръцката демокрация и култура, която по-късно е възприета в Западна Европа. Ахеменидската династия създава огромна по площ империя, добре управлявана и организирана. Дарий разделя империята на 20 провинции, като всяка една е длъжна да плаща данък на империята. По време на Ахеменидската династия [зороастризмът](#) е основната религия на владетелите и на по-голямата част от народа в Персия. Неин основател е [Зороастър](#), живял около [600 пр.н.е.](#) Зороастризмът и неговите мистични водачи, стават важна част от персийската [култура](#) и според някои историци именно тя е имала известно влияние върху [Християнството](#) и западната култура.

Селевкидската династия

Последните няколко години от управлението на Ахеменидите са белязани от упадък и разруха. Най-великата империя на своето време се срива само за осем години, под атаките на младия македонски цар [Александър Велики](#).

[Филип II](#), владетел на по-голямата част от територията на [Древна Гърция](#) и неговият син Александър решават да се възползват от слабостта на персийската империя. След смъртта на Филип, армията на Александър нахлува в Азия през [334 пр.н.е.](#) и бързо прекосяват Лидия, Финикия, и Египет, преди да разгромят войските на [Дарий III](#) при Иса и да завладеят столицата при Суза. Последната персийска съпротива е при *Персийските врати*, намиращи се до царския [дворец](#) край [Персеполис](#). През следващите няколко века тези територии са под влиянието на гръцката или [елинската](#) култура.

Граници на империята по време на Селевкидската династия

Империята на Александър Македонски бързо рухва след смъртта му. Неговият генерал, [Селевк I Никатор](#) прави опит да поеме контрола върху Персия, [Месопотамия](#), по-късно и върху [Сирия](#) и [Мала](#)

[Азия](#). Управлението на неговото семейство е познато в историята, като **Селевкидската династия**. Преди да успее да завладее Гърция и Македония, Селевк I е убит през [281 пр.н.е.](#) Гръцката колонизация продължава до [250 пр.н.е.](#) [Старогръцкият език](#), [философия](#) и [изкуство](#) навлизат заедно с колонизацията. Започнала още по времето на Ахемедините, търговията с [Китай](#) по [пътя на коприната](#), при Селевкидската династия се разраства. Заедно с търговията от Индия нахлува [будизма](#), докато зороастризма пътува на запад и повлиява на [юдаизма](#). В Персия и [Афганистан](#) са открити невероятни статуи на [Буда](#) в класически гръцки стил. Селевкидското царство навлиза в своя упадъчен период и скоро е превзето от [Партското царство](#) и [Римската империя](#).

Партското царство

Партското царство е доминиращата сила в Иран от края на 3 век пр.н.е. до началото на 3 век и контролира обширни територии, включително Месопотамия между 190 пр.н.е. и 224. То е основано и управлявано от династията на Аршакидите, водачи на номадското племе парти, завладяло голяма част от източните територии на Селевкидското царство. Те са ненадминати ездачи, известни с партската стрелба — изстрелвали стрела обърнати назад при пълна скорост.

Изглежда силата на ранната Партска държава е преувеличена от древните историци, намиращи се под впечатлението на съвременната им могъща империя.

Сведенията за партите са оскъдни. Те нямат собствена литература и писмените сведения за тях се състоят от външни описания на конфликтите им с римляни, гърци, евреи и, на другия край на пътя на коприната, с Китай.

Дори наименованието им за самите тях е спорно, поради липса на местни записи. Най-доброто предположение е, че те са наричали империята си Ераншахр. Силата на партите се дължи на комбинация от партизански действия на конните номадски сили с достатъчна организираност за изграждане на обширна империя, въпреки че държавата им никога не достига силата на двете Персийски империи. Изглежда васалните царства съставят голяма част от тяхната територия (виж Тигран II), а елинистичните градове се ползват с известна автономия.

За първи владетел се смята шах Аршак I (може би от номадското племе парни, чиято връзка с думата парти е предмет на спорове, или, според арменски източници, от ефталитски произход) се обявява за независим от Селевкидското царство в отдалечените области на Северен Иран (ок. 250 пр.н.е.). Неговите наследници управляват там, докато през 206 пр.н.е. Антиох Велики отново ги подчинява за кратко на Селевкидската империя.

Едва през 2 век пр.н.е. партите успяват да се възползват от отслабването на Селевкидите и постепенно завладяват всичките им територии на изток от Сирия. След като партите превземат Херат, търговията по пътя на коприната е блокирана и елинистичното Гръко-бактрийско царство е обречено.

Селевкидите са принудени да удържат настъплението на партите на запад. Антиох IV Епифан прекарва последните си години в безплодни битки с партите в една безкрайна война, докато умира през 163 пр.н.е. Партите се възползват от слабостта на Селевкидите по време на последвалите династични междуособици.

През 139 пр.н.е. партският владетел Митридат I залавя селевкидския монарх Деметрий Никатор и го държи в плен десет години, докато партите завладяват Месопотамия и Медия. Митридат I е и първият владетел които използва титлата Шахиншах (шах на шаховете, в превод цар на всички царе).

Към 129 пр.н.е. партите контролират всички територии на изток от река Тигър и установяват зимния си лагер в Ктесифон. По това време това е малко предградие на разположената на другия бряг на Тигър Селевкия, най-големия елинистичен град в Западна Азия. Партите само провеждат няколко нападения срещу града, който и в бъдеще запазва своята автономия и гръцка култура. В разгара на месопотамското лято партските войски се оттеглят към древните персийски столици Суза и Екбатана.

През 1 век пр.н.е. партите се намесват често в източно-средиземноморската политика от своята столица Ктесифон. Те се сблъскват с римляните и печелят уважението им, когато успяват да победят армията на Крас (Марк Лициний Крас) в битката при Кара (53 пр.н.е.). Установили се в по-голямата част от земите на старата Персийска империя, партите се превръщат в най-големия съперник на Рим, чиито източни кампании (например при Траян и Септимий Север) никога не засягат тежко гъвкавата и донякъде децентрализирана Партска империя, като в същото време обезкръвяват Рим.

Индо-партско царство

През 1 век пр.н.е. партите започват да си проправят път в източните територии, заемани от индо-скитите и юечжи.

Те завладяват цяла Бактрия и значителни територии в Северна Индия след войни с местни владетели като кушанския владетел Куджула Кадфиз в Гандхара. Около 20 г. Гондофар, един от партските завоеватели, се отделя от Партското царство и установява Индо-партското царство в завладените територии.

Упадък

През 224 г. Ардашир I, управител на Фарс, родната провинция на Ахеменидите, сваля Артабан V и създава Сасанидското царство.

След поражението си партите, по това време малка прослойка от благородници, изглежда изчезват без следа.